

Temarecension

Sveriges historia

Sveriges historia 1830–1920

Bo Stråth

NORSTEDTS, 2012, 712 s.

Bo Stråth har hatt en allsidig historikerkarriere, fra Göteborgs universitet til European University Institute i Firenze til Helsingfors universitet, samtidig som han har vært bosatt i Tyskland. Han er da også en utpreget internasjonal historiker, med en svært rik produksjon innenfor moderne europeisk historie. Han har publisert mye om europeisk integrasjon, både økonomisk, politisk og ideologisk. På bakgrunn av svensk materiale har Stråth blant annet skrevet industrihistorie, ikke minst om skipsbygging. Han har befunnet seg mest i det 20. århundre, men har også arbeidet med 1800-tallet, ikke minst sosialhistorisk, blant annet som deltaker i Jürgen Kockas store prosjekt om borgerskapet i det 19. århundret, der han skrev om det svenske borgerlige samfunnet. Det er ofte erfarne historikers oppgave å skrive syntetiske verk. I 2005 kom den utmerkede *Union och demokrati*, om unionstidens 91 år, og i 2012 altså denne allmenne svenske historie, som dekker perioden 1830 til 1920.

Hva slags verk er *Sveriges historia 1830–1920*? Boka er sjette bind i Norstedts' store åttebinds satsing på en Sveriges samlede historie. Dette har vært en sjelden mulighet i svensk historiografi, som i motsetning til den tidligere unionspartneren Norge har sett få slike. Norske akademiske historikere produserte fem slike storverk, og flere mindre, på mellom åtte og 15 bind i løpet av tre generasjoner. Har Norstedts og Stråth tatt vare på sjansen? Ifølge forlagets omtale på bokas omslag er det en «ambitiøs» satsing som bygger på nyeste forskning. Verket er skrevet for «en bred publik» og skal fungere som «ett fascinerande läsäventyr» og som «ett oundgängligt referensverk» om Sveriges fortid. Holder det hva det lover? Jeg skal raskt konkludere: ambisiøst – absolutt; bredt publikum – nei; leseeventyr – både-og; referanseverk – trolig. Begrunnelse følger, om enn i en litt annen rekkefølge.

Boka er på 712 tettskrevne sider, i seg selv mye for et bredt publikum. Den har forbausende få illustrasjoner (som for så vidt er gode) og en konservativ layout. Dette er ikke et problem for en profesjonell leser, men kanskje for et større publikum. Et problem for alle lesere er imidlertid det blanke papiret, som gir et ubehagelig gjenskinn. Papirkvaliteten gjør også boka veldig tung.

Siden den definitivt ikke er en coffee table-bok, er den definitivt en bok for skrivebordet, i dobbel forstand, understreket av både dens fysiske vekt (over 2 kilo) og dens faglige tyngde.

Stråths prosa er god, med forholdsvis korte setninger og stedvis bruk av metaforer. Stråth legger vekt på å identifisere historiske aktører, og dem er det mange av. Det er leservennlig. Språket er ikke blomstrende (det skal det vel heller ikke være), men ytterst saklig. Det er framfor alt tett, forfatteren har svært mye på hjertet. Hva har han å meddele?

Opplegget, og disposisjonen, framstår som meget ambisiøs. Mellom en perspektiverende innledning og avslutning, er boka delt inn i tre store deler: (I) Kampen om framtiden (II) Framsteg och konflikter og (III) Kulturen formar ett folk. Grovt sett svarer de tre delene til tre samfunnsområder, det politiske, det økonomiske og sosiale og det kulturelle. Så enkelt er det selvsagt ikke, og det er heller ikke Stråth som setter slike betegnelser på de tre samfunnsområdene. Del I inneholder kapitler om en borgerlig offentlighet og om «utbildning för könsroller» og del II om sosialpolitikk og konflikter på arbeidsmarkedet. Forfatteren understreker at de tre delene ikke er å forstå som sfærer, men som perspektiver på den historiske utviklingen.

Både de tre delene og de fleste av de vel 20 kapitlene dekker hele perioden mellom 1830 og 1920, fra et førindustrielt til et ganske modent industrielt samfunn, fra et aristokratisk preget standssamfunn med standsriksdag til et representativt demokrati med allmenn stemmerett. Det gir et visst kronologisk problem, selv om forfatteren i en perspektivrik 20 siders innledning gir et overblikk over de tre generasjonene og i en 12 siders oppsummering, kapitlet «Framtiden – hägring och hot», sammenfatter det hele.

Stråth har en åpenbar ambisjon om å få ting til å henge sammen. Det er ingen lett oppgave, og han legger også vekt på det motsetningsfylte i historien, på motstridende tendenser, på (tilsynelatende) umotiverte hendelser. Ikke minst kommer dette fram i studiet av begrepshistorien, hvordan ord som *demokrati*, *frihet*, *folk*, *politikk* og *liberal* skifter mening når kontekstene skifter, og hvordan samme fenomener skifter begrep. Her kommer Stråths idéhistoriske tilnærming til sin rett. Det gjør historien komplisert i forfatterens hender, også for en profesjonell leser. Det er selvfølgelig meningen, historien er komplisert. Den høye detaljeringsgraden gjennom de 700 sidene bidrar til dette, selv om eksempelrikdommen også bidrar til forståelse.

Hvilken overordnet forståelse av Sveriges historie 1830–1920 presenterer boka? Det dreier seg ikke om én, men mange. Nasjonen tar form og inngår i en symbiose med det moderne, refererer Stråth den gjengse historikeroppfatning (s. 19). Boka gir en rekke andre formler for utviklingen: Perioden representerte et gjennombrudd for liberalisme, demokrati og folkemakt. Kongedømmet beveget seg fra et absolutt monarki til et borgerkongedømme.

Man gikk fra en syklisk til en progressiv tidsoppfatning. Vitenskapstroen økte. Man gikk fra en konfliktkultur til en kompromisskultur. Og flere andre.

Til å være en så vidt komparativt innrettet historiker, har Stråth i beskjeden grad forsøkt å sammenligne Sverige med andre land, noe som kunne gitt større forklaringskraft til den svenske utviklingen. Visst setter han Sveriges utvikling i sammenheng med den større utviklingen i Europa, der de større utviklingslinjer og hendelser fikk innflytelse på Sverige, men en leser kunne ønsket seg mer eksplisitte sammenligninger.

Jeg vil derfor sammenligne noen punkter med Norge, sammenligninger forfatteren kjenner meget vel, men som beskjedent kommer til syne i boka. De to land hadde mange iøynefallende forskjeller. Kongemakten stod mye sterkere i Sverige, og landets aristokratiske karakter, ulikt Norge, forsinket demokratiske reformer (som han skriver). Den svenske standsriksdagen skilte seg sterkt fra Norges Storting, og selv etter reformen i 1866 var stemmeretten svært begrenset. Proletariseringen på bygdene var sterkere i Sverige, og Norge hadde knapt noe som tilsvarte de store svenske godsene og statarne. Dødeligheten, spesielt blant arbeidere, var høyere i Sverige. Det private bankvesenet og de store private foretakene var langt større i Sverige enn i Norge. Sverige var mer sentralisert, og hadde en sterkere stat, bygget opp gjennom århundrer. Den svenske militærkulturen var langt sterkere enn den norske, og nasjonalismen artet seg på mange måter forskjellig i de to land.

Til tross for disse betydelige forskjellene er det påfallende hvor like de to land var i sin sosiale, demografiske, økonomiske og kulturelle historie, ja delvis også i den politiske utvikling. Denne parallelle utvikling kan i liten grad ha skyldtes den svake personalunionen, den beskjedne mellomriks-handelen eller flytting mellom de to land, selv om det utstrakte nordiske samarbeid fra slutten av 1800-tallet spilte en rolle.

Det var allmenn enighet i begge land om at økonomien måtte reguleres, eller i det minste inspireres av staten, særlig gjennom infrastrukturen. Utstrakt næringsfrihet (blant annet avskaffelse av laugene) fant sted fra 1840-årene til 1860-årene. Kvinner fikk lik arverett i Sverige i 1845, i Norge i 1854. Barn utenfor ekteskap fikk arverett kort tid etter århundreskiftet. Assosiasjonssamfunnet ble kolossalt viktig i begge land på 1800-tallet, spesielt avholdsbevegelsen, den lavkirkelige bevegelsen og arbeiderbevegelsen. Skolesystemene var ikke ulike, med det offentlige läroverket/den lærde skolen som universitetsforberedende eliteskoler. Lover til utskifting av sameie i jordbruk kom omtrent samtidig (N 1821, S 1827). For ubegrenset flytterett gjaldt det samme (S 1847, N 1854), men det eksisterte en felles skepsis mot omflakkende romani og roma, som disse senere ble kalt. Konventikkelplakaten ble opphevet i Norge i 1842, i Sverige i 1858. Samrøret mellom universitet og politikk (professorpolitikere) fantes i begge land. Kulturradikalismen

fra 1880-årene, med sin antiborgerlighet og kristendomsskepsis, lignet på hverandre. Utvandringmønstret var ikke ulikt. Var det tunge overindividuelle og overnasjonale prosesser som gjorde seg gjeldende?

Flere eksempler kunne nevnes. Noen faktorer egner seg vel for kvantitative sammenligninger, som befolkning, økonomisk vekst og sosial struktur. Selv om vi legger komparasjonen til side, er det svært lite av slikt. I det hele tatt er boka forholdsvis tynn når det gjelder temaer som demografi, bosetting (urbanisering) og visse kvantitative sider av økonomien og den sosialstrukturelle utvikling. Stråth har en utmerket gjennomgang av statistikkvesenets utvikling (s. 539–40), men lite egen statistikk, grafer, tabeller og kart. Man kunne mistenke forfatteren for å ta bevisst avstand fra denne betydelige delen av svensk historiografi.

På den annen side er boka sterk på kultur, idéhistorie og politikk. Han legger vekt på språklige strukturer ut fra en tanke om begrepenes makt og utvikling, noe som er forfriskende og innsiktsfullt, men altså mindre vekt på strukturer som bosetting, befolkning og økonomi. Dette forsterkes av seks interessante spesialartikler om arkitektur, tokammerriksdagen, klima, kategorisering, klima og sport, fem av dem skrevet av andre forfattere.

Andre forfattere er også sterkt til stede i teksten og nevnes hyppig av Stråth. Det kan tolkes som en erstatning for fotnoter, men også som en takksigelse fra forfatteren til de utallige bidrag fra andre historikere som et slikt verk unektelig må bygge på. Et kapittel om kilder og litteratur mot slutten av boka gjør eksplisitt rede for hvilken litteratur som utgjør byggesteinene i dette ambisiøse og rike verk, utvilsomt et referanseverk for historikere og historiestudenter.

Jan Eivind Myhre